
Петренко О. А., Сідорчик О. В.

Наукова бібліотека, Український державний університет науки і технологій
(м. Дніпро, Україна)

АКТУАЛІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ: З ДОСВІДУ РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

В роботі надано аналіз актуалізації книжкового фонду бібліотеки на сучасному етапі. Розглянуті питання вилучення літератури з фонду, та її списання, створенню електронної бібліотеки, роботі з відкритими освітніми ресурсами.

Ключові слова: бібліотека УДУНТ; книжковий фонд; списання літератури; електронна бібліотека

Petrenko O. A., Sidorchik O. V.

Scientific Library, Ukrainian State University of Science and Technologies (Dnipro, Ukraine)

UPDATING LIBRARY FUNDS: FROM THE EXPERIENCE OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE UKRAINIAN STATE UNIVERSITY OF SCIENCE AND TECHNOLOGIES

The work provides an analysis of the updating of the library's book collection at the current stage. Issues of removing literature from the fund and writing off, creating an electronic library, working with open educational resources were considered.

Keywords: library USUST; book fund; writing off literature; electronic library

Ідейно-політичні трансформації, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, на сьогоднішній день суттєво випереджають перебіг економічних змін, які мають стати фундаментом для нинішніх та майбутніх трансформацій. Всі ці процеси знаходять своє відображення й у бібліотечній справі. Та й сама бібліотечна справа в нашій країні перебуває у стані еволюційних змін – перехід від книгозбереження та книговидачі до активного інформаційно-ідеологічного впливу на суспільство. І якщо бібліотечна спільнота не ініціює організаційні та економічні перетворення своєї системи, вона буде не в змозі виконувати свої функції в сучасному світі.

Наукова бібліотека Українського державного університету науки і технологій (УДУНТ) є правонаступницею Науково-технічних бібліотек Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна та Національної металургійної академії України з березня 2021 р. (<https://library.diit.edu.ua/>).

Обидва виші були створені в 1930 р. у м. Дніпропетровську (Дніпро) – великому залізничному вузлі держави та центрі металургійної промисловості України. Основна частина фондів є галузевими, спрямованими на підтримку технічних галузей науки та освітньої діяльності з випуску інженерних кадрів (бакалаврів., магістрів, аспірантів).

На 1 січня 2022 року у фонді Наукової бібліотеки Українського державного університету науки і технологій налічується 1 млн. 394 тис. 188 примірників. Із них російською мовою – 853 тис. 369 примірників, це 61 %.

Введення в дію закону про декомунізацію в українській державі після революції гідності викликало значне скорочення книжкового фонду бібліотек закладів вищої освіти через списання сотень брошур з роботами класиків марксизму-ленінізму, матеріалів усіляких партійних з'їздів, промов діячів компартії та їх творів з різних аспектів життя радянського. Цей масив книжкового фонду раніше значився у запасниках та книгосховищах.

І ось цього року нам випало нове тяжке випробування – війна.

У травні 2022 року в Україні створено Раду з розвитку бібліотечної сфери під час війни. До її компетенції також входять питання, що стосуються подальшої долі радянських та російських книжок.

Основним документом при роботі з книжковим фондом бібліотеки на теперішній час є «Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України» від 23.05.2022 р.

Зараз в бібліотеці працюють над вилученням книг відповідно до цих рекомендацій. Тому, напевно, перший крок – вилучення з публічного доступу, переміщення до книгосховища, потім – звичайний механізм списання. Але одразу не можливо списати все суто фізично, бо є обмежений людський ресурс. Та й до вилучення фахових книжкових видань із бібліотечних фондів необхідно підходити дуже і дуже виважено і відповідально. Наразі з фондів бібліотеки УДУНТ, актуалізуючи фонд, за останні три місяці вилучено та списано понад 5 тисяч примірників російськомовної літератури.

В бібліотеках закладів вищої освіти багато наукової та навчальної літератури російською мовою. Упродовж останніх 30 років в Україні такої літератури видавали якщо не дуже мало, то точно не достатньо. Цю прогалину треба терміново заповнювати. Не варто говорити про еквівалентну заміну (скільки вилучили – стільки придбали). Головне, щоб це були нові сучасні книжки, які читатимуть. Планується, що бібліотечні полиці

наповнить якісна українськомовна література та книги українських видавництв. Тому цей процес нині невинно триває.

Для підготовки інженерів-фахівців потрібно якнайшвидше активізувати процес видання університетських цифрових підручників технічного спрямування українською мовою. Російськомовну літературу технічного напрямку використовувати спочатку, як «допоміжну», а потім найбільш якісний фонд «законсервувати» в обмеженій кількості (відповідно кількості фахових студентів). Всі ці книжки мають бути в наукових бібліотеках, як матеріал для вивчення науковцями.

До 2013 р. єдиним видавництвом в Україні, наприклад, з транспортної галузі було видавництво «Транспорт» (головний офіс в м. Москва), яке мало продукцію виключно російською мовою. Окремі назви галузевих підручників українською почали видаватися невеликими тиражами лише з 2015-2016 р.р. Але і вони були не в змозі задовільнити інформаційні потреби майбутніх інженерів та їх викладачів. До того ж, кошти на придбання підручників бібліотеками кожного року скорочувались.

Враховуючи дані фактори Наукова бібліотека УДУНТ (<https://library.diit.edu.ua>) з 2009 року активно працює над розкриттям ретрофондів галузевої проблематики. Проект з оцифрування ретровидань XIX – перша половина XX ст. (<http://ecat.diit.edu.ua/zu/index.html>), має на меті збереження та поширення інтелектуального надбання бібліотеки в галузі залізничного транспорту. Він охоплює навчальну і наукову літературу, щодо перших кроків реалізації інженерної думки в напрямі розвитку транспорту і транспортної інфраструктури (підручники, конспекти лекцій, проекти, розробки, мапи, схеми, тощо). На 1 жовтня 2022 року в проєкті «Залізнична україніка» працівниками Наукової бібліотеки УДУНТ (ДІТ) виконано в електронному вигляді 286 е-копій видань з фондів бібліотеки і бібліотек України. Лише у 2022 році виготовлено 24 книги (8741 сторінка). В рамках роботи над проєктом «Металургійна україніка», розпочатого у 2021 р., представлені 7 е-копії видань з фондів Наукової бібліотеки УДУНТ (ІПБТ).

В умовах військової агресії важливий вклад університетських викладачів і бібліотекарів в інформаційну підтримку української вищої освіти.

Враховуючи зарубіжний досвід університетів та їх бібліотек бібліотека УДУНТ розуміє, що виходом з ситуації є створення ВІДКРИТИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ (Open Educational Resources, OER) <https://library.diit.edu.ua/uk/page/OER> (в нашому випадку – українською). Наукова бібліотека УДУНТ співпрацює з Європейською мережею

бібліотекарів відкритої освіти (The European Network of Open Education Librarians) з кінця 2019 р. в проєкті з підтримки Відкритої освіти та допомоги у створенні Відкритих підручників (Open TextBooks) викладачами УДУНТ. Для цього потрібно передбачити створення в Національному репозитарії академічних текстів окремої БД «Відкриті підручники» (Open TextBooks), яка буде єдиною безкоштовною точкою доступу до підручників і дозволить у сьогоdnішній воєнний час зробити доступними українські підручники, створені викладачами університетів у партнерстві з бібліотекарями в цифровому форматі за Ліцензіями Creative Commons (CC). Інформаційна підтримка вищої освіти України досі перебуває у полоні успадкованих видавничих моделей, які активно обмежують поширення та новаторське використання ресурсів у світі, що жадає освітніх можливостей. І на превеликий жаль, досі немає у вітчизняних видавців моделі роботи з е-підручниками для бібліотек вищих навчальних закладів.

Бібліотечні фонди, як складова інформаційних ресурсів держави, потребують особливої уваги, а також розвитку і захисту, зокрема і від поширення ворожих інформаційних впливів. В умовах збройної агресії російської федерації проти України актуалізація бібліотечних фондів є необхідною та, водночас, має відбуватися виважено і поступово, з урахуванням виду бібліотеки, із застосуванням індивідуального підходу до кожного документа, який зберігається в її фонді.